

Hun ideaal is een wereld zonder landbouwgif, hun doel bestrijdingsmiddelen uitbannen. Wie zijn de mensen achter Pesticide Action Network Nederland (Pan-NL)?tekst Onno Havermans foto Werry Crone
ONNO HAVERMANS

'Het uitbannen van schadelijke pesticiden gaat helaas veel te langzaam. Pan doet er wat aan.'

WERRY CRONE

Margriet Mantingh draagt een boodschappentas vol monsters uit bloemstroken, die ze na het interview naar een onderzoekslaboratorium zal brengen. Niet voor Pan-NL, haast ze zich te zeggen. Het onderzoek is voor het Drentse burgerinitiatief Meten = Weten, dat wil uitzoeken welke stoffen terechtkomen in akkerranden die boeren inzaaien met bloemen ter bevordering van de biodiversiteit, en om natuurlijke bestuivers en plaagbestrijders te lokken.

Haar verwachting is dat de bloemstrookmonsters vol zitten met pesticiden, bestrijdingsmiddelen die de boeren gebruiken om de gewassen op hun akkers te beschermen tegen ziektes en plagen zoals schimmelinfecties of bladluizen. "Die chemicaliën doden insecten op de bloemen of ze verstoren hun voortplanting", legt Mantingh uit. "Dat kennen we al uit onderzoek naar rupsen op planten uit tuincentra en paardenbloemen uit een stadspark."

Pesticide Action Netwerk (Pan), de nummer 14 in de Duurzame 100, heeft als doel die bestrijdingsmiddelen uit te bannen. "Door al die pesticiden krijg je een dode bodem. Dat zie je bij opvolggewassen: waar niet is gespoten, is het veel groener", zegt Mantingh. "Voor drinkwater is meer zuivering nodig. Nederland haalt de doelen van de Kaderrichtlijn niet, de natuur staat er slecht voor en we lopen risico met onze gezondheid. Het UMC Amsterdam doet inmiddels onderzoek naar hartritmestoornissen als gevolg van pesticiden, er is een relatie met de ziekte van Parkinson."

Sinds de oprichting, twee jaar geleden, baarde de Nederlandse tak van Pan Europe opzien met verontrustende berichten over chemische stoffen op groenten en fruit, op kamer- en tuinplanten en in het haar van mensen met huisdieren. Terwijl het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) berekent dat de hoeveelheid bestrijdingsmiddelen in de landbouw gestaag afneemt, constateert Pan-NL telkens een toename van het aantal bestrijdingsmiddelen.

"In een bakje aardbeien kunnen best vijf tot tien verschillende bestrijdingsmiddelen zitten, waarvan we niet weten wat die gezamenlijk in ons lichaam doen", zei secretaris Hans Muilerman in december 2021 op Radio 1. Hij gaf daar een toelichting op een rapport waarin Pan-NL de meetgegevens van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) analyseert en vaststelt dat er resten van meer stoffen op Nederlandse groenten en fruit zitten dan voorheen.

Feiten

Op dat rapport kwam veel kritiek, net als op andere onderzoeken van Pan-NL. Critici vinden de onderzoeken te beperkt van opzet om er vergaande conclusies aan te verbinden en ze trekken de wetenschappelijke opzet van de onderzoeken in twijfel.

"Onze metingen zijn steekproeven en die zijn indicatief", erkent Mantingh. In de rapporten staat dat er altijd bij. Om de effecten van gevonden pesticiden te kunnen duiden, is nader onafhankelijk onderzoek nodig. Pan-NL heeft niet de middelen om die onderzoeken zelf te doen, de vrijwilligersorganisatie is afhankelijk van donaties. "De meting van één monster kost al ruim honderd euro."

Pan-NL neemt daarom een klein aantal monsters - van bijvoorbeeld aardbeien, groenten, tuinplanten of mensenhaar - en laat die onderzoeken op het aantal en de hoeveelheid pesticiden. "We zijn behoorlijk voorzichtig voordat we iets beweren, het is wel gestoeld op feiten", zegt Mantingh. "Het gaat ons om de bewustwording van de consument, die bijvoorbeeld door een keurmerk als Planet Proof op het verkeerde been wordt gezet. Dat keurmerk moet mensen helpen milieubewuste keuzes te maken, maar het zit vaak op producten uit de gangbare landbouw, waarop nog concentraties aan bestrijdingsmiddelen zitten."

Pan-NL is in januari 2020 opgericht door drie leden van de Vereniging Leefmilieu, Pan Europe en het internationale vrouwen- en milieunetwerk WECF. Het is maar een klein clubje: vijf bestuursleden en enkele actieve vrijwilligers. Biochemicus Muilerman, expert pesticiden bij Pan Europe, vroeg Mantingh bij de oprichting van Pan-NL als voorzitter. Zij werkte jarenlang als klinisch-chemisch en biochemisch laborante, onder meer in Duitsland, was specialist water- en voedselveiligheid bij het WECF en heeft haar eigen onderzoeks- en adviesbureau Mantingh Environment and Pesticides in Assen.

"Inderdaad, ik heb het papiertje niet", beaamt ze de kritiek dat ze geen 'echte' wetenschapper zou zijn. "Wel heb ik op het gebied van pesticiden veel kennis opgebouwd, onderzoek gedaan en gepubliceerd." Zo toonden Mantingh en de Bennekomse onderzoeker Jelmer Buijs in 2019 aan dat bestrijdingsmiddelen via mest en krachtvoer in weilanden terechtkomen, waardoor het aantal insecten daar afneemt. Ook vonden ze resten van pesticiden uit landbouw in verderop gelegen natuurgebieden.

Met bezwaarschriften en campagnes vecht Pan-NL de toelating aan van nieuwe middelen, of een positieve herbeoordeling van al toegelaten middelen. Zoals bij glyfosaat, waarmee veel boeren de zogeheten vanggewassen platspuiten, die uitspoeling van stikstof moeten voorkomen. Terwijl de herbeoordeling op Europees niveau loopt, is in Nederland vanuit het nationaal actieplan duurzaam gebruik pesticiden een pilot opgesteld om het gebruik van glyfosaat in weilanden te verminderen. "Hebben we daar een pilot voor nodig?"

Pan-NL botst geregeld met het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb). Dat gaat volgens Pan-NL

te makkelijk mee met studies die zijn opgezet en betaald door de industrie. Die studies kijken niet naar het effect van zogeheten cocktails: gebruik van meerdere pesticiden op hetzelfde gewas. Hier zou het voorzorgprincipe moeten worden toegepast, stelt milieuchemicus en bestuurslid Maarten Visschers. Dat wil zeggen: pas toelaten als zeker is dat het geen kwaad kan.

Ook nieuwe technieken als Crispr-cas, dat erfelijke ziektes wil bestrijden door in te grijpen in het DNA, beziet Pan-NL kritisch. "Het is een heel fascinerende techniek, maar voor de landbouw kennen we de gevolgen niet", zegt Mantingh. "Het versterkt de eenzijdige monoculturen en dat maakt boeren nog meer afhankelijk van de chemische industrie. Daarmee wordt de boer steeds meer de loonwerker van de agro-industrie", vult Visschers aan. "En als je alle kosten meerekent, kan de gangbare landbouw niet uit."

Jury-oordeel

Danielle de Nie

Trouw, 7 oktober 2022